

แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย ในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา

LEGAL DEVELOPMENT FRAMEWORK FOR THE PROTECTION OF SUSPECTS' RIGHTS IN CRIMINAL INVESTIGATION PROCESSES.

นพรัตน์ นาเมืองรักษ์¹

Nopparat Namuangrak

สถานีตำรวจภูธรเชิงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

Chiang Khwan Police Station, Roi Et Province

* Corresponding author E-mail : hemmawan.na@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและสร้างความเชื่อมั่นในหลักนิติรัฐ อย่างไรก็ตามปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญายังคงเกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น การบังคับให้รับสารภาพ การควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และการปฏิเสธสิทธิในการเข้าถึงทนายความ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลระหว่างการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาพัฒนากรอบกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ

¹ ดาบทตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเชิงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา โดยศึกษากฎหมายในประเทศต่าง ๆ อาทิ ฎีกาของศาลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948(พ.ศ. 2491) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966(พ.ศ. 2509) และแนวปฏิบัติจากประเทศที่มีระบบกฎหมายเข้มแข็ง เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือบทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ประกอบด้วย 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การแจ้งสิทธิของผู้ต้องสงสัยตั้งแต่เริ่มกระบวนการสอบสวน (2) การบันทึกวิดีโอและเสียงในการสอบปากคำ (3) การรับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความ และ (4) การจัดตั้งกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของไทยให้สอดคล้องกับหลักนิติรัฐและสิทธิมนุษยชน เพื่อสร้างความยุติธรรมและความโปร่งใสในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา

คำสำคัญ : การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องสงสัย ; สิทธิผู้ต้องสงสัย ; กระบวนการสอบสวนคดีอาญา

ABSTRACT

This research article aims to explore approaches for developing laws to protect the rights of suspects during the criminal investigation process. The criminal justice system plays a crucial role in maintaining social order and fostering public confidence in the rule of law. However, violations of suspects' rights during investigations still occur in Thailand, such as coerced confessions, unlawful detention beyond the legal time limit, and denial of access to legal counsel. These issues reflect an imbalance between law enforcement and the protection of human rights. This article focuses on studying legal reforms to safeguard the rights of suspects during criminal investigations by examining relevant laws and international frameworks, including the Universal Declaration of Human Rights (1948), the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), and best practices from countries with strong legal systems, such as the United Kingdom, the United States, the French Republic, and the Federal Republic of Germany. The study employs a qualitative research methodology, collecting data from books, articles, theses, research reports, and related documents. The findings reveal four key approaches for legal development to protect suspects' rights in criminal investigations: (1) informing suspects of their rights at the beginning of the investigation, (2)

recording video and audio of interrogations, (3) guaranteeing access to legal counsel, and (4) establishing oversight mechanisms to prevent abuse of power. These findings underscore the need for justice system reform in Thailand to align with the principles of the rule of law and human rights, ultimately aiming to ensure fairness and transparency in the criminal investigation process.

Keywords : protection of suspects' rights ; suspects' rights ; criminal investigation process

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการสอบสวนซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา หากกระบวนการดังกล่าวปราศจากหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชนอย่างเหมาะสม ก็อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิของผู้ต้องสงสัยอย่างร้ายแรง กรณีที่อยู่ในกระบวนการสอบสวนขั้นต้นและยังไม่ถูกแจ้งข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ จึงส่งผลทำให้เกิดข้อจำกัด 3 ด้าน ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงทนายความของผู้ต้องสงสัย 2) ข้อจำกัดด้านการคุ้มครองจากการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรมของผู้ต้องสงสัย และ 3) ข้อจำกัดเชิงระบบและหลักประกันทางกฎหมาย ทั้งนี้ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบ

โดยตรงต่อความยุติธรรม ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

ในระดับนานาชาติ หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องสงสัยได้รับการรับรองใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) และ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ซึ่งต่างยืนยันให้ผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาอย่างชัดเจน และมีสิทธิในการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างทันท่วงที ขณะเดียวกันประเทศที่มีระบบกฎหมายที่เข้มแข็ง เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างได้กำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย ในชั้นสอบสวนอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ เช่น การบันทึกวิดีโอในการสอบปากคำ การให้สิทธิเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มต้น และการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมตัวโดยองค์กรอิสระ

แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องสงสัยไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยเฉพาะในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่การปฏิบัติในทางปฏิบัติกลับยังมีข้อบกพร่องอย่างเห็นได้ชัด เช่น การควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด การสอบสวนโดยปราศจากการตรวจสอบจากภายนอก และการไม่มีมาตรฐานกลางในการบันทึกการสอบปากคำ นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำ

บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ซึ่งถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่บัญญัติห้ามการทรมานและการกระทำที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรืออ้ายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งให้ความคุ้มครองผู้ถูกควบคุมตัวอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัด เช่น การไม่บันทึกภาพและเสียงขณะควบคุมตัว หรือการไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัว จึงสะท้อนให้เห็นว่าการมีกฎหมายเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ หากไม่มีการขับเคลื่อนเชิงกลไก และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจให้เคารพสิทธิของบุคคลอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องสงสัยยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย ตัวอย่างเช่น กรณี “ลุงเปี้ยก” และ “ป้ากบ” ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อช่วงต้นปี พ.ศ. 2567 ที่สถานีตำรวจภูธรอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดยผู้ต้องสงสัยถูกควบคุมตัวโดยไม่มีหมายจับ ไม่มีการแจ้งสิทธิ และไม่ได้รับอนุญาตให้มีทนายความเข้าร่วมในกระบวนการสอบสวน อีกทั้งยังมีการใช้วิธีทรมาน เช่น การคลุมถุงดำ และการข่มขู่เพื่อให้รับสารภาพ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นโดยปราศจากการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิตามกฎหมายไทยและพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น ICCPR และ CAT เหตุการณ์นี้ตอกย้ำถึงช่องโหว่ในระบบกฎหมายไทยที่ยัง ไม่สามารถให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องสงสัยได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความเปราะบางและเสี่ยงต่อการใช้อำนาจเกินขอบเขตมากที่สุด สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกร่างกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของ ผู้ต้องสงสัยให้มีความชัดเจน และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนในระดับสากล อันจะช่วยเสริมสร้างหลักนิติธรรมและความยุติธรรมในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทยในภาพรวม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องสงสัย

ผู้ต้องสงสัยในคดีอาญาคือบุคคลที่ยังไม่มีคำพิพากษาว่ากระทำความผิด แต่ถูกสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิตามหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะ 3 สิทธิหลัก ได้แก่ สิทธิในการได้รับการสอบสวนที่เป็นธรรม สิทธิในการมีทนายความ และสิทธิในการไม่ให้การปรักปรำตนเอง

สิทธิในการสอบสวนอย่างเป็นธรรมหมายถึงการที่ผู้ต้องสงสัยต้องได้รับการปฏิบัติตามกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย ปราศจากการข่มขู่ บังคับ หรือการทรมาน ซึ่งขัดต่อหลักมนุษยธรรม มาตรา 14(3) ของ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) รับรองสิทธิในการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และ มาตรา 15 ของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (UNCAT) ห้ามมิให้นำคำรับสารภาพจากการทรมานมาใช้เป็นหลักฐาน

ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการสอบสวน ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างรอบด้านตามมาตรา 14(3)(b) และ (d) ของ ICCPR

กำหนดให้ผู้ต้องสงสัยสามารถติดต่อทนายความได้ และ ในกรณีที่ไม่มีความสามารถในการจัดหาทนายด้วยตนเอง รัฐต้องจัดหาให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

หลักการ Right Against Self-Incrimination เป็นกลไกสำคัญในการปกป้องผู้ต้องสงสัยจากการบีบบังคับให้ให้การที่อาจเป็นโทษต่อตนเอง มาตรา 14(3)(g) ของ ICCPR ระบุอย่างชัดเจนว่าห้ามบังคับให้ผู้ต้องสงสัยให้การประณัตินตนเอง หลักการนี้ได้รับการยืนยันจากคำวินิจฉัยของ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ในคดี Jalloh v. Germany (2006)

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั่วโลกมีรากฐานมาจาก 2 ระบบหลัก ได้แก่ ระบบกล่าวหา (Adversarial System) และระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

ระบบกล่าวหา (Adversarial System) พบในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) เช่น สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร โดยให้ความสำคัญทั้งสองฝ่ายแข่งขันกันภายใต้การควบคุมของศาล จุดเน้นอยู่ที่การคุ้มครองสิทธิของจำเลย และการนำเสนอพยานหลักฐานโดยคู่ความเป็นหลัก

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ใช้ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยศาลมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและดำเนินกระบวนการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเอง จุดเน้นอยู่ที่การค้นหาความจริงและความสมดุลของผลประโยชน์สาธารณะกับสิทธิของจำเลย

3. หลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง

สิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการรับรองอย่างชัดเจนภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยเฉพาะปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และ อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (CAT) ซึ่งล้วนมีบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองสิทธิในชีวิตและเสรีภาพของบุคคลอย่างเป็นรูปธรรม

1. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) (UDHR)

มาตรา 5 ห้ามมิให้บุคคลใดถูกทรมานหรือถูกปฏิบัติอย่างโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ซึ่งถือเป็นรากฐานของอนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (CAT)

มาตรา 9 ห้ามการจับกุม ควบคุมตัว หรือเนรเทศโดยพลการ สอดคล้องกับ มาตรา 9 ของ ICCPR

มาตรา 11 รับรองหลักสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดโดยกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม

2.2.2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (พ.ศ. 2509) (ICCPR)

มาตรา 7 ห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายทุกรูปแบบแม้ในภาวะสงครามหรือเหตุฉุกเฉินอื่น ๆ

มาตรา 9 รับรองสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของบุคคลห้ามการจับกุมโดยพลการ กำหนดให้ต้องแจ้งข้อหา และให้นำตัวผู้ถูกจับขึ้นศาลโดยไม่ชักช้า

มาตรา 14 รับรองสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ความเสมอภาค ต่อหน้าศาล และหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด

2. อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน ค.ศ. 1984 (พ.ศ. 2527) (CAT)

มาตรา 2 กำหนดหน้าที่ของรัฐภาคีในการดำเนินมาตรการป้องกันการทรมานโดยเด็ดขาด และไม่อนุญาตให้มีข้อยกเว้นแม้ในภาวะสงครามหรือคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา

มาตรา 11 กำหนดให้รัฐภาคีมีหน้าที่ตรวจสอบกระบวนการควบคุมตัว การสอบสวน และการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกควบคุมตัว เพื่อป้องกันการกระทำที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในบริบทของประเทศไทย แม้จะให้สัตยาบันต่อ ICCPR ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 และ CAT ในปี พ.ศ. 2550 แล้ว แต่ยังคงมีความท้าทายในการนำหลักการเหล่านี้ไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการป้องกันการละเมิดสิทธิในขั้นตอนสอบสวนและการรับรองกลไกการตรวจสอบเจ้าหน้าที่รัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายภายใน เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำต่อบุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ให้มีผลในทางบังคับอย่างแท้จริง

กระบวนการสอบสวนคดีอาญาเป็นขั้นตอนสำคัญในระบบกฎหมายไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิด เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่าจะมีการฟ้องคดีต่อศาลหรือไม่ โดยมี พนักงานสอบสวน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจและหน้าที่โดยตรงตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ขณะเดียวกัน ผู้ต้องสงสัยก็มีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมตามหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

บทบาทของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนตามกฎหมายไทยมีหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาอย่างเป็นระบบ โดยบทบาทหลักประกอบด้วย

(1) รับแจ้งเหตุและสอบสวนเบื้องต้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการรับแจ้งเหตุ ตรวจสอบเหตุการณ์ และดำเนินการสอบสวนเบื้องต้นเพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดี ทั้งนี้ ต้องดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอย่างเคร่งครัด

(2) รวบรวมพยานหลักฐานรวมถึงการสอบปากคำพยาน การเก็บพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ เอกสาร หรือวัตถุพยานที่เกี่ยวข้องกับคดี เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาว่าจะดำเนินคดีอาญาหรือไม่

(3) ควบคุมตัวและสอบสวนผู้ต้องสงสัยหากมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนสามารถออกหมายเรียกหรือขออนุมัติหมายจับ และดำเนินการควบคุมตัวเพื่อสอบสวนได้ อย่างไรก็ตาม การควบคุมตัวต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยเฉพาะต้องไม่เกินระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติ และต้องแจ้งสิทธิของผู้ต้องสงสัยให้ทราบทันที

(4) ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาเมื่อเสร็จสิ้นการสอบสวน หากพบว่าไม่มีหลักฐานเพียงพอ พนักงานสอบสวนต้องจัดทำสำนวนคดีและส่งให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาว่าจะมีการสั่งฟ้องหรือไม่

4. กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องสงสัยและผู้ต้องหา

กฎหมายไทยได้ให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องสงสัยและผู้ต้องหาไว้ในหลายบทบัญญัติ โดยเฉพาะใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ซึ่งถือเป็นหลักประกันสำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

5. นิยามและสถานะของผู้ต้องหา

มาตรา 2(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477 บัญญัติว่า

“ผู้ต้องหา” หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล สถานะของผู้ต้องหาจึงยังไม่ถือเป็นจำเลย และต้องได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตามหลักการสากล

6. การรับรองสิทธิในรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง วางหลักไว้ว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด...”

ซึ่งถือเป็นการบัญญัติหลักการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ไว้อย่างชัดเจน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2477

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึง

การถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาหนีที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือ ผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

มาตรา 134/3 ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

- (1) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาได้

(2) ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

มาตรา 135 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาณ ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบ ประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การใด ๆ ในเรื่องที่ต้องการนั้น

7. ปัญหาและข้อจำกัดของกฎหมายไทยเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องสงสัย

แม้ว่ากฎหมายไทยจะมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิของ “ผู้ต้องหา” ไว้อย่างชัดเจนในหลายมาตรา ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ยังคงขาดบทบัญญัติที่เฉพาะเจาะจงสำหรับ “ผู้ต้องสงสัย” ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในขั้นตอนของกระบวนการสอบสวน และยังไม่ถูกแจ้งข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ อันนำไปสู่ปัญหาเชิงโครงสร้างในด้านสิทธิและการคุ้มครองตามกฎหมาย ดังนี้

ประการที่ 1. ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงทนายความ

ในทางปฏิบัติ สิทธิในการมีทนายความมักไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการควบคุมตัว ก่อนที่บุคคลจะถูกแจ้งข้อกล่าวหา กฎหมายไทยในปัจจุบันมุ่งเน้นให้สิทธินี้แก่ “ผู้ต้องหา” เท่านั้น มิได้

ครอบคลุมถึง “ผู้ต้องสงสัย” ซึ่งเป็นบุคคลที่ยังไม่มีสถานะทางคดีอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผู้ต้องสงสัยอาจถูกควบคุมตัวหรือสอบสวนโดยไม่มีทนายความเข้าร่วม และมีหลายกรณีที่เจ้าหน้าที่มิได้แจ้งสิทธิดังกล่าวแก่ผู้ต้องหาอย่างครบถ้วน

ประการที่ 2. ข้อจำกัดด้านการคุ้มครองจากการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรม

กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่บังคับให้ต้องมีการบันทึกภาพหรือเสียงในการสอบปากคำ ผู้ต้องสงสัย ส่งผลให้การตรวจสอบความชอบธรรมของวิธีการสอบสวนกระทำได้ยากและเปิดช่องให้เกิดการละเมิดสิทธิ เช่น การข่มขู่ให้รับสารภาพ การสอบสวนโดยมิแจ้งสิทธิ หรือแม้แต่การใช้วิธีการสอบสวนที่ละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ประการที่ 3. ข้อจำกัดเชิงระบบและหลักประกันทางกฎหมาย

การที่ไม่มีสถานะ “ผู้ต้องสงสัย” อย่างชัดเจนในกฎหมายไทยส่งผลให้ไม่มีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายสำหรับการกำกับดูแลการปฏิบัติต่อบุคคลในชั้นก่อนแจ้งข้อกล่าวหา ส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐอาจใช้ดุลพินิจโดยปราศจากกลไกตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ

8. กฎหมายต้นแบบจากสหรัฐอเมริกา : สิทธิของผู้ต้องสงสัยตามหลัก Miranda และการไม่ให้เกิดการปรักปรำตนเอง

หนึ่งในกฎหมายต้นแบบที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา คือ ระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะคำพิพากษาในคดี *Miranda v. Arizona* ซึ่งกลายเป็นที่มาของหลักการที่เรียกว่า “Miranda Rights” อันเป็นหลักที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ผู้ถูกจับกุมก่อนการสอบสวน

อันได้แก่ สิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ สิทธิที่จะมีทนายความ และคำเตือนว่าคำพูดใด ๆ สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานในศาลได้ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองไม่ให้ผู้ต้องสงสัยถูกละเมิดสิทธิพื้นฐานในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และไม่ให้อัยการบังคับให้ประปรารถนเองโดยมิชอบในระหว่างการสอบสวนของเจ้าพนักงานรัฐ

หลักการดังกล่าวมีรากฐานมาจากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ห้า (Fifth Amendment) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “No person shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself...” ซึ่งหมายความว่าบุคคลใด ๆ ไม่อาจถูกบังคับให้ให้การเพื่อประปรารถนเองในคดีอาญาได้ หลักการนี้จึงกลายเป็นแนวทางสำคัญในการรับรองสิทธิของผู้ต้องสงสัย ไม่ให้ถูกเจ้าหน้าที่สอบสวนใช้วิธีการบีบบังคับ ข่มขู่ หรือหลอกลวง เพื่อให้ได้รับคำรับสารภาพ อันเป็นการละเมิดสิทธิตามหลักนิติธรรม เมื่อพิจารณาในแง่ของการประยุกต์ใช้ Miranda Rights แล้ว จะพบว่าหลักการนี้ได้ได้เป็นเพียงการให้สิทธิผู้ต้องสงสัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการกำหนด “หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” ในการดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่มิได้แจ้งสิทธิดังกล่าวก่อนเริ่มการสอบสวน คำให้การหรือคำสารภาพของผู้ต้องสงสัยจะไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในกระบวนการพิจารณาคดีได้ (inadmissible evidence) ตามหลักของศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา การมี Miranda Rights จึงนับว่าเป็นแบบอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยอย่างแท้จริง และสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาระบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ผู้ต้องสงสัยจำนวนมากยังขาดความรู้เรื่องสิทธิของตนเองในกระบวนการสอบสวน และในบางกรณีอาจถูกละเมิดสิทธิโดยมิได้รับการเยียวยาอย่างเพียงพอ

9. กฎหมายต้นแบบจากสหราชอาณาจักร: PACE Act 1984 และมาตรฐานในการสอบสวน

สหราชอาณาจักรเป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับการยอมรับว่ามีระบบกฎหมายอาญาที่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย โดยเฉพาะในขั้นสอบสวนซึ่งถือเป็นช่วงที่ผู้ต้องสงสัยมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเมิดสิทธิพระราชบัญญัติว่าด้วยหลักฐานและการสอบสวนของตำรวจ ค.ศ. 1984 (Police and Criminal Evidence Act 1984 – PACE) ได้รับการยกย่องว่าเป็นกรอบกฎหมายสำคัญที่วางมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนในกระบวนการจับกุมควบคุมตัว และสอบสวน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างอำนาจของตำรวจและสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัว

วัตถุประสงค์ของ PACE Act 1984

PACE Act ถูกตราขึ้นเพื่อให้การใช้ดุลพินิจของตำรวจเป็นไปอย่างมีขอบเขตภายใต้หลักนิติธรรม โดยเฉพาะการเคารพในสิทธิของผู้ต้องสงสัยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights – ECHR) มาตรา 5 (สิทธิในเสรีภาพและความมั่นคง) และมาตรา 6 (สิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม)

โครงสร้างของกฎหมายและแนวปฏิบัติ

กฎหมาย PACE แบ่งออกเป็นหลายภาค และมาพร้อมกับ “Codes of Practice” ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติภาคบังคับที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องยึดถือโดยมีสาระสำคัญดังนี้

Code C : การควบคุมตัวและสิทธิของผู้ต้องสงสัย กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิผู้ต้องสงสัยทันทีเมื่อถูกควบคุมตัว เช่น สิทธิในการปรึกษาทนาย

สิทธิในการรับทราบเหตุผลการจับกุม และสิทธิในการติดต่อญาติหรือบุคคลภายนอก

Code E : การบันทึกเสียงระหว่างสอบสวน บังคับให้มีการบันทึกเสียงทุกครั้งที่มีการสอบสวนผู้ต้องสงสัย เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบว่าการสอบสวนเป็นธรรมและไม่ละเมิดสิทธิ

Code G : หลักเกณฑ์ในการจับกุม ตำรวจต้องมีเหตุผลที่สมเหตุสมผล และมีพยานหลักฐานในการจับกุม รวมทั้งต้องแจ้งสิทธิของผู้ต้องสงสัยในทันทีที่ถูกจับ กลไกการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย

PACE Act ได้จัดให้มีกลไกในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

สิทธิในการปรึกษาทนายความ: ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิปรึกษาทนายความได้ทันทีโดยไม่ชักช้า และตำรวจมีหน้าที่อำนวยความสะดวกโดยเร็วที่สุด

การจัดทำบันทึกการควบคุมตัว (Custody Record) เจ้าหน้าที่ต้องบันทึกข้อมูลสำคัญ เช่น เวลา เหตุผลในการควบคุมตัว สิทธิที่ได้แจ้งให้ทราบ และกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างถูกควบคุม

การจำกัดระยะเวลาการควบคุมตัว โดยทั่วไปไม่เกิน 24 ชั่วโมง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายเวลาได้สูงสุดไม่เกิน 96 ชั่วโมง ในคดีอาญาร้ายแรง และต้องมีเหตุผลชัดเจนรองรับ

10. กฎหมายต้นแบบจากสาธารณรัฐฝรั่งเศส : ระบบผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction)

หนึ่งในกลไกสำคัญของระบบกฎหมายฝรั่งเศสในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือ ระบบผู้พิพากษาสอบสวน

(Juge d'instruction) ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) โดยเฉพาะภายใต้ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) อันแตกต่างจากระบบกล่าวหา (Adversarial System) ที่พบในประเทศไทยอย่างสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา

ความหมายและสถานะของผู้พิพากษาสอบสวน Juge d'instruction หรือผู้พิพากษาสอบสวน เป็นผู้มีความสำคัญในการดำเนินกระบวนการสอบสวนในคดีอาญาที่มีความซับซ้อนหรือร้ายแรง เช่น คดีฆาตกรรม คดีคอร์รัปชัน หรือคดีองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยจะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เมื่ออัยการยื่นคำร้องขอให้มีการสอบสวนอย่างเป็นทางการ (information judiciaire) ผู้พิพากษาสอบสวนมีสถานะเป็นกลาง มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทั้งในทางที่เป็นคุณและโทษต่อผู้ต้องสงสัย ซึ่งสะท้อนหลักการ presumption of innocence หรือการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด

อำนาจและหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวน

ผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการสอบสวนอย่างเป็นทางการ ดังนี้

(1) อำนาจพิจารณาคำร้องขอควบคุมตัวชั่วคราว การควบคุมตัวก่อนการพิจารณาคดีต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาสอบสวน โดยพิจารณาจากเหตุอันควร เช่น ความเสี่ยง ในการหลบหนี การทำลายพยานหลักฐาน หรือผลกระทบต่อความปลอดภัยของสังคม

(2) อำนาจการสอบปากคำผู้ต้องสงสัยและพยาน การสอบสวนกระทำในลักษณะทางการ มีการบันทึกอย่างเป็นระบบ และเปิดโอกาสให้ทนายความ

ของผู้ต้องสงสัยเข้าร่วมทุกขั้นตอนการสั่งให้ค้นหาหรือตรวจสอบพยานหลักฐาน มีอำนาจออกหมายค้น หมายเรียก และสั่งการให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจวิเคราะห์พยานหลักฐาน เพื่อให้การสอบสวนครอบคลุมและเป็นธรรม

(3) อำนาจเสนอความเห็นทางคดี เมื่อสิ้นสุดการสอบสวน ผู้พิพากษาสอบสวนจะเสนอความเห็นต่ออัยการว่าควรสั่งฟ้องหรือยุติคดี ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการกลั่นแกล้งหรือการฟ้องโดยปราศจากมูลเหตุที่ชอบด้วยกฎหมาย

11. กฎหมายต้นแบบจากกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (European Convention on Human Rights) ค.ศ. 1950 (พ.ศ. 2493)

หลักการจากศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECHR) กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะในช่วงของ การสืบสวนสอบสวน ซึ่งถือเป็นช่วงที่ผู้ต้องสงสัยมีความเปราะบางสูงต่อการถูกละเมิดสิทธิ หนึ่งในองค์กรระหว่างประเทศที่มีบทบาทอย่างโดดเด่นในการพัฒนาแนวปฏิบัติและการตีความสิทธิของผู้ต้องสงสัย คือ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights: ECHR) ซึ่งจัดตั้งขึ้นภายใต้กรอบของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแห่งยุโรป (European Convention on Human Rights: ECHR, 1950)

มาตรฐานสิทธิมนุษยชนจากอนุสัญญา ECHR

อนุสัญญา ECHR ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ต้องสงสัยในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในบทบัญญัติสำคัญ เช่น

มาตรา 5 (Article 5) สิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล (Right to Liberty and Security) บุคคลไม่อาจถูกควบคุมตัวได้โดยพลการ ต้องมีเหตุอันชอบด้วยกฎหมาย และมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทันทั่วทั้งที่

มาตรา 6 (Article 6) สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Right to a Fair Trial) ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิได้รับแจ้งข้อหา ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และได้รับการพิจารณาคดีในระยะเวลาอันสมควรโดยศาลที่เป็นอิสระและเป็นกลาง

หลักการสำคัญจากคำวินิจฉัยของศาล ECHR

กรณี Salduz v. Turkey (2008)

หลักการ : ผู้ต้องสงสัยต้องมีสิทธิในการเข้าถึงทนายตั้งแต่ช่วงต้นของการสอบสวน

คำวินิจฉัย : การไม่ให้เข้าถึงทนายในขั้นตอนแรกแล้วนำคำให้การมาใช้ในศาลถือเป็นการละเมิดสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (มาตรา 6)

ผล : กรณีนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญและถูกอ้างอิงในหลายประเทศให้ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม

กรณี Ibrahim and Others v. The United Kingdom (2016)

หลักการ : แม้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การก่อการร้าย สิทธิขั้นพื้นฐานยังคงต้องได้รับการคุ้มครอง

คำวินิจฉัย : การไม่แจ้งสิทธิให้ทราบ หรือการไม่อนุญาตให้พบทนายต้องมีเหตุผลจำเป็นและ เฉพาะเจาะจง ไม่เช่นนั้นจะถือเป็นการละเมิดมาตรา 6

ผล : ช่วยปรับสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับสิทธิส่วนบุคคล

กรณี Murray v. The United Kingdom (1996)

หลักการ : สิทธิในการไม่ให้กล่าวหาตนเอง และสิทธิในการเข้าถึง
ทนายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

คำวินิจฉัย : การสอบสวนโดยไม่ให้ทนายเข้าร่วม แล้วนำผลสอบสวน
มาใช้ ถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

ผล : ขยายความเข้าใจของมาตรา 6 ในประเด็น “สิทธิในการไม่ให้
กล่าวหาตนเอง” (right to silence & self-incrimination)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาด้วยวิธี
การศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ การสืบค้น
ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายต่างประเทศและเอกสารใดที่เกี่ยวข้อง
จากการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการ
สอบสวนคดีอาญา สิทธิของผู้ต้องสงสัย กรณีที่อยู่ในกระบวนการสอบสวน
ชั้นต้น และยังไม่ถูกแจ้งข้อกล่าวหาอย่างเป็นทางการ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากฎหมายเพื่อ
คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของประเทศ
ไทยควรปรับปรุงให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลโดยกำหนดสิทธิในการเข้าถึง
ทนายความตั้งแต่เริ่มควบคุมตัวและห้ามสอบสวนก่อนที่ทนายจะมาถึง ยกเลิก
ข้อยกเว้นที่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ปฏิเสธการจัดหาทนาย พร้อมกำหนดให้การ
สอบสวนต้องมีการบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่องและมีทนายร่วมทุกครั้ง

เพื่อป้องกันการบังคับให้รับสารภาพและการรวบรวมพยานหลักฐานที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งจัดตั้งกลไกอิสระ เช่น ศาลหรือองค์กรตรวจสอบสิทธิเสรีภาพเพื่อกำกับดูแลและถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตั้งแต่ต้นทางเหมือนระบบผู้พิพากษาสอบสวนของฝรั่งเศสหรือการตรวจสอบการควบคุมตัวของสหราชอาณาจักร ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการสอบสวนมีความโปร่งใส ป้องกันการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างความเชื่อมั่นในความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรม

แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ผู้วิจัยศึกษากฎหมายเปรียบเทียบและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา พบข้อค้นพบสำคัญ 3 ประการที่สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาเรื่องข้อจำกัดด้านการเข้าถึงทนายความ

กระบวนการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย ผู้ต้องสงสัยจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มต้นการควบคุมตัว โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือสถานีตำรวจท้องที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่มักอ้างเหตุผลด้านบุคลากรหรือสถานการณ์เร่งด่วนเป็นข้อยกเว้น ส่งผลให้ผู้ต้องสงสัยไม่ได้รับการแจ้งสิทธิ และไม่ได้รับการคุ้มครองจากการให้การโดยไม่มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย

การศึกษากฎหมายต่างประเทศ/มาตรฐานสากล

ในสหราชอาณาจักร มาตรา 58 แห่ง Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) กำหนดชัดเจนว่าผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิในการขอทนายความทันที และ เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระงับการสอบสวนหากทนายยังไม่มาถึง เว้นแต่มีเหตุพิเศษที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส กฎหมายบัญญัติให้สิทธิในการเข้าถึง หมายความตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการควบคุมตัว (garde à vue) โดยเจ้าหน้าที่ ไม่มีอำนาจสอบสวนก่อนที่จะหมายจะมาถึง เว้นแต่ผู้ต้องสงสัยจะสละสิทธิด้วย ตนเอง

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าระบบกฎหมายของประเทศที่มีการคุ้มครองสิทธิ แข่งขันกันกำหนดให้การเข้าถึงหมายความเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้อง สงสัยตั้งแต่เริ่มต้นการควบคุมตัว การสอบสวนที่เกิดขึ้นโดยไม่มีหมายเข้าร่วม จะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่สามารถนำไปใช้ใน กระบวนการพิจารณาคดีได้

ผู้วิจัยเสนอแนะควรบัญญัติให้ผู้ต้องสงสัยในประเทศไทยมีสิทธิได้รับ หมายความตั้งแต่เริ่มการควบคุมตัว และห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการ สอบสวนใด ๆ หากหมายความยังไม่ปรากฏตัวหรือยังไม่ถูกจัดหามาโดยรัฐ

2. สภาพปัญหาเรื่องการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรม

กระบวนการสอบสวนในประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดในการควบคุม การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะกรณีการบังคับให้รับสารภาพ การสอบสวนโดยไม่มีการบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่อง และการไม่เปิด โอกาสให้มีหมายมาเข้าร่วม ซึ่งทำให้เกิดการตั้งข้อกล่าวหาหรือรวบรวม พยานหลักฐานในลักษณะที่ไม่เป็นธรรม

การศึกษากฎหมายต่างประเทศ / มาตรฐานสากล

คำวินิจฉัยของ European Court of Human Rights ในคดี Salduz v. Turkey (2008) ได้กำหนดหลักไว้ว่า การไม่ให้สิทธิผู้ต้องสงสัยในการเข้าถึง หมายมาในช่วงต้นของการสอบสวนถือเป็นการละเมิด “สิทธิในการ

พิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม” ตามมาตรา 6 แห่ง European Convention on Human Rights (ECHR) โดยคำให้การที่ได้มาโดยไม่มีทนายร่วมรับฟัง ถือว่าใช้ไม่ได้

ผู้วิจัยสรุปได้มาตรฐานสากลยืนยันว่าการสอบสวนที่ปราศจากทนายหรือการควบคุมที่เหมาะสม ถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งไม่เพียงทำลายความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรม แต่ยังอาจนำไปสู่การกล่าวหาโดยมิชอบและคำพิพากษาที่ไม่เป็นธรรม

ผู้วิจัยเสนอแนะควรบัญญัติให้ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิได้รับการบันทึกภาพและเสียงในการสอบสวนทุกครั้ง และกำหนดให้มีทนายความเข้าร่วมอย่างไม่มีข้อยกเว้น เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิและสร้างความโปร่งใสในกระบวนการสอบสวน

3. สภาพปัญหาเชิงระบบและหลักประกันทางกฎหมาย

ประเทศไทยยังไม่มีโครงสร้างหรือกลไกที่เป็นอิสระจากฝ่ายสอบสวนเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบธรรมของกระบวนการสอบสวน ผู้ต้องสงสัยจึงไม่มีหลักประกันเชิงโครงสร้างในการได้รับความเป็นธรรม โดยเฉพาะในช่วงก่อนเข้าสู่การพิจารณาของศาล

การศึกษากฎหมายต่างประเทศ / มาตรฐานสากล

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีตำแหน่ง “ผู้พิพากษาสอบสวน” (juge d'instruction) ที่มีอำนาจในการควบคุมดูแลกระบวนการสอบสวนตั้งแต่ต้น และตรวจสอบความถูกต้องขอพยานหลักฐานก่อนส่งฟ้อง ส่วนในสหราชอาณาจักร มีศาลที่พิจารณาคดีการควบคุมตัวเป็นระยะ ๆ (custody hearings) ซึ่งทำหน้าที่ถ่วงดุลการใช้อำนาจของตำรวจ

ผู้วิจัยสรุปได้ระบบกฎหมายที่มีโครงสร้างตรวจสอบแบบอิสระสามารถป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ผู้สอบสวนใช้อำนาจเกินขอบเขต และช่วยคัดกรองคดีที่ไม่มีมูลได้ตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันความเสียหายต่อสิทธิของผู้ต้องสงสัย

ผู้วิจัยเสนอแนะควรกำหนดให้มีกลไกอิสระ เช่น ศาลหรือองค์กรตรวจสอบสิทธิเสรีภาพ ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบกระบวนการควบคุมตัวและการสอบสวนผู้ต้องสงสัยตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย สามารถสรุปข้อค้นพบที่สำคัญได้ว่าระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมไทยยังมีข้อบกพร่องทั้งในเชิงหลักการและการบังคับใช้ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องสงสัยในหลายมิติ

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงทนายความในช่วงเริ่มต้นของการควบคุมตัว ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้ต้องสงสัยขาดที่ปรึกษาทางกฎหมายในการปกป้องสิทธิของตน แม้จะมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น มาตรา 134/1 ที่รับรองสิทธิในการมีทนายเข้าร่วมสอบสวน แต่ในทางปฏิบัติยังมีการตีความโดยเจ้าหน้าที่ว่าเป็น “สิทธิที่

สามารถละเว้นได้ในบางกรณี" เช่น กรณีที่ไม่มีทนายในพื้นที่ หรืออยู่ระหว่างเวลากลางคืน ซึ่งขัดแย้งกับแนวทางปฏิบัติสากล

ประการที่สอง กระบวนการสอบสวนยังเปิดช่องให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ เช่น การบังคับให้รับสารภาพ การไม่บันทึกภาพและเสียงในการสอบปากคำ และการละเมิดสิทธิในการไม่ปรักปรำตนเอง ดังปรากฏชัดในกรณี “ลุงเปี้ยก-ปากบ” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของผู้ต้องสงสัยที่ไม่มีหลักประกันตามกฎหมายอย่างแท้จริง

ประการที่สาม ประเทศไทยยังไม่มีโครงสร้างถ่วงดุลอำนาจหรือกลไกตรวจสอบอิสระในชั้นสอบสวน เช่น ตำแหน่ง “ผู้พิพากษาสอบสวน” หรือ “ศาลควบคุมตัวเบื้องต้น” ที่สามารถควบคุมการใช้อำนาจของตำรวจและอัยการได้อย่างแท้จริง อันเป็นกลไกที่ประเทศในยุโรป เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหราชอาณาจักร นำมาใช้เพื่อลดการละเมิดสิทธิ

จากปัจจัยข้างต้นจึงสามารถเสนอได้ว่า ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูปกระบวนการสอบสวนในระดับโครงสร้าง โดยการบัญญัติกฎหมายเฉพาะสำหรับ “ผู้ต้องสงสัย” เพื่อให้สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในขั้นต้นของคดีได้รับการรับรองตามหลักนิติธรรมและพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมถึงจัดให้มีกลไกอิสระ เช่น ศาลหรือหน่วยงานตรวจสอบสิทธิในการควบคุมตัวและสอบสวน ซึ่งจะช่วยสร้างสมดุลระหว่างการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒน์ พวงสมุทร และ รัฐฎา ฤาแรง (2567) ศึกษาเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้เสียหายใน

คดีอาญาได้รับอิทธิพลจากกฎหมายธรรมชาติและได้รับการพัฒนาในปฎิณญา
สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยนำแนวทางการ
คุ้มครองสิทธิมาใช้ตามมาตรฐานสากล นอกจากนี้ ยังมีการนำหลักกติกา
ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่ง
ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในปี 2539 มาใช้ในการรับรองสิทธิของผู้เสียหายใน
กระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้พบปัญหา 4 ประการ ได้แก่ การที่ผู้เสียหายไม่
สามารถเข้าถึงข้อมูลความคืบหน้าของคดี การขาดความชัดเจนของกฎหมาย
ในการเรียกค่าสินไหมทดแทน การไม่ปฏิบัติตามหลักสิทธิขั้นพื้นฐานตาม
รัฐธรรมนูญ และข้อยกเว้นในกฎหมายเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของผู้เสียหาย
ในคดีอาญา เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศและประเทศ
ไทย พบว่ากฎหมายของประเทศเยอรมนี สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ มีระบบที่
ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย โดยเฉพาะ การแยกกระบวนการ
สอบสวนและพิจารณาคดี การให้สิทธิผู้เสียหายมีส่วนร่วม การจัดตั้งกองทุน
ชดเชย และการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัย
เสนอว่าแนวทางจากต่างประเทศสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน
การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัย
ในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาเป็นการยกระดับมาตรฐานกระบวนการ
ยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักนิติรัฐและหลักสิทธิมนุษยชนสากล โดยเน้นการ
ป้องกันการละเมิดสิทธิในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีอาญา

แนวทางสำคัญประกอบด้วยการแจ้งสิทธิของผู้ต้องสงสัยตั้งแต่เริ่มการสอบสวน การจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงระหว่างการสอบปากคำอย่างโปร่งใส และการรับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ยังต้องมีกลไกอิสระในการตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนเพื่อถ่วงดุลและป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ การยกระดับกฎหมายในประเด็นนี้ควรยึดตามแนวปฏิบัติของประเทศที่มีระบบกฎหมายเข้มแข็ง และแนวทางตามปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การพัฒนากฎหมายดังกล่าวไม่เพียงช่วยปกป้องผู้ต้องสงสัยจากการถูกลิดรอนสิทธิเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรมในสายตาสาธารณชน อันเป็นรากฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตยที่ยึดหลักความยุติธรรม

สรุป

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนถือเป็นหัวใจสำคัญของหลักนิติธรรม และเป็นกลไกพื้นฐานในการประกันความยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันยังขาดการรับรองสถานะ “ผู้ต้องสงสัย” อย่างชัดเจน โดยให้ความคุ้มครองทางกฎหมายเพียงผู้ที่ได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาในฐานะ “ผู้ต้องหา” เท่านั้น ช่องว่างทางกฎหมายนี้ส่งผลให้บุคคลจำนวนมากตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิ โดยไม่มีมาตรการหรือกลไกคุ้มครองที่เป็นรูปธรรม

จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ พบว่า หลายประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มกฎหมายยุโรป มีการออกแบบกลไกทางกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องสงสัยตั้งแต่ต้นกระบวนการสอบสวน เช่น การให้เข้าถึงทนายทันที การ

แจ้งสิทธิโดยไม่มีข้อยกเว้น การบันทึกภาพและเสียงอย่างต่อเนื่อง และการเปิดให้ศาลมีบทบาทถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายสอบสวน ตัวอย่างจากฝรั่งเศสและสหราชอาณาจักรแสดงให้เห็นว่าการมีโครงสร้างถ่วงดุลที่เข้มแข็งช่วยลดการละเมิดสิทธิและสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการสอบสวนได้อย่างแท้จริง

ประเทศไทยจึงควรเร่งดำเนินการปฏิรูปในเชิงโครงสร้างและกฎหมาย โดยเฉพาะการบัญญัติกฎหมายใหม่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องสงสัย การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และการกำหนดบทลงโทษต่อเจ้าหน้าที่ผู้ละเมิดสิทธิอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ศาลมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการสอบสวนตั้งแต่ต้นทาง รวมถึงการจัดตั้งกลไกอิสระในการตรวจสอบพฤติกรรมเจ้าหน้าที่ เป็นมาตรการจำเป็นที่ควรดำเนินการควบคู่กัน

อีกหนึ่งแนวทางสำคัญคือการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบบันทึกภาพและเสียงอัตโนมัติ การแจ้งสิทธิผ่านแอปพลิเคชัน หรือการติดตามการควบคุมตัวผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ตลอดจนการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสอบสวน ทั้งนี้ ต้องมีการตรากฎหมายรองรับอย่างชัดเจนเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยไม่ให้ถูกละเมิดในรูปแบบใหม่

โดยสรุป การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องสงสัยมิใช่เพียงการป้องกันการละเมิดรายกรณีเท่านั้น หากแต่เป็นการเสริมสร้างรากฐานของระบบยุติธรรมที่เป็นธรรม โปร่งใส และน่าเชื่อถือ ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างหลักนิติธรรมอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในระดับกฎหมายภายใน และในระดับพันธกรณีระหว่างประเทศตามมาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย จำเป็นต้องดำเนินการในเชิงกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. เสนอการบัญญัติกฎหมายใหม่

เสนอให้ตรา “พระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา” เพื่อบัญญัติให้ผู้ต้องสงสัยเป็นบุคคลที่มีสถานะตามกฎหมาย โดยมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการคุ้มครอง เช่น

- (1) สิทธิในการได้รับแจ้งสิทธิของตนทันทีที่ถูกควบคุมตัว
- (2) สิทธิในการเข้าถึงทนายความโดยไม่มีเงื่อนไข
- (3) สิทธิในการไม่ให้การ หรือไม่ปริปากปราดตนเอง
- (4) การบันทึกภาพและเสียงตลอดกระบวนการสอบสวน
- (5) สิทธิในการร้องขอต่อศาลหากเชื่อว่าถูกละเมิดสิทธิ

2. แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เพิ่มคำว่า “ผู้ต้องสงสัย” ลงในบทนิยาม และกำหนดสิทธิที่ชัดเจนของผู้ต้องสงสัย แก้ไขมาตรา 7/1 และมาตรา 134/1 – 134/4 เพื่อให้ครอบคลุมสิทธิของผู้ต้องสงสัย เช่น

- (1) เพิ่มเนื้อหาว่า “ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิได้รับการแจ้งสิทธิและเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มควบคุมตัว”
- (2) กำหนดให้ “คำให้การของผู้ต้องสงสัยที่ไม่มีทนายร่วมฟัง ถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย”
- (3) ระบุให้ การบันทึกภาพและเสียงเป็นข้อบังคับ ไม่ใช่ดุลพินิจ

3. กำหนดบทลงโทษต่อเจ้าหน้าที่ที่ละเมิดสิทธิ

เสนอให้เพิ่มบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา และ/หรือ เพิ่มบทเฉพาะใน พ.ร.บ.ใหม่ ดังนี้

- (1) กำหนดความผิดฐาน “ละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม”
- (2) แยกความผิดตามระดับ เช่น
- (3) ไม่แจ้งสิทธิ = ปรับ/วินัย
- (4) ใช้กำลัง/ทรมาน = จำคุก

กำหนดให้มี กลไกตรวจสอบภายในที่เป็นอิสระ เช่น

- (1) คณะกรรมการอิสระตรวจสอบการสอบสวน
- (2) ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจแทรกแซง

เฉพาะกรณีละเมิดสิทธิเฉียบพลัน

4. เสนอการเพิ่มบทบาทของศาลในการควบคุมการสอบสวน

เสนอให้ ปรับปรุงโครงสร้างอำนาจศาลในช่วงก่อนฟ้อง ดังนี้

(1) ให้ศาลมีอำนาจตรวจสอบคำสั่งควบคุมตัวของตำรวจและ
อัยการตั้งแต่ต้น

(2) ให้ผู้ต้องสงสัยหรือทนายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอ
ความคุ้มครอง

(3) ให้ศาลมีหน้าที่ ตรวจสอบคำให้การก่อนรับเป็น
พยานหลักฐาน

(4) พิจารณาจัดตั้ง “ผู้พิพากษาสอบสวน” ตามแบบสาธารณรัฐ
ฝรั่งเศส เพื่อมีบทบาทร่วมในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน

ข้อเสนอข้างต้นจะช่วยให้การสอบสวนมีลักษณะที่เป็นธรรมตามมาตรฐานสากล เช่น ICCPR และคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECHR) โดยเฉพาะในหลัก “กระบวนการที่เป็นธรรม” (Due Process of Law) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตยและหลักนิติธรรม

เอกสารอ้างอิง

ธานี วงศ์ชูสุข. (2566). “การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องสงสัยในกระบวนการสอบสวนของไทยกับต่างประเทศ”. วารสารนิติศาสตร์, 48(2).

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นุญคน
สูญหาย พ.ศ.2565

พัฒน์ พ่วงสมุทร และ รัฐฉา ฤาแรง. (2567). มาตรการทางกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 12(5), 2068–2083. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/273704>.

พิสิษฐ์ วรอาคม. (2563). กฎหมายว่าด้วยพนักงานสอบสวน. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ศักดิ์ ธนิตกุล. (2561). สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ศานติ ภัคดีคำ. (2565). “สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”.

วารสารนิติศาสตร์, 45(3).

สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. (2564). “สิทธิของผู้ต้องสงสัยในกระบวนการ

สอบสวน”. วารสารกฎหมายและสิทธิมนุษยชน, 10(2).

สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. (2565). “สิทธิของผู้ต้องหาในระบบยุติธรรมไทย”.

วารสารนิติศาสตร์, 48(2).

Code de procédure pénale (France), Articles 79–230

EU Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal
Proceedings

European Convention on Human Rights (ECHR), Articles 5–6

Ibid, Article 80-1

Ibid, Articles 137–145

Ibrahim and Others v. The United Kingdom, nos. 50541/08, etc.,
ECHR 2016

Jacqueline Hodgson. (2001). “The French Criminal Justice System:
A Comparative Account”. Criminal Law, 2001(4).

Jacqueline Hodgson. (2004). “The Role of the Criminal Defence
Lawyer in an Inquisitorial

Jalloh v. Germany, Application no. 54810/00, ECHR, 11 July 2006

Larry D. Laudan. (2006). Truth, Error, and Criminal Law: An Essay in
Legal Epistemology. Cambridge University Press.

Miranda v. Arizona, 384 U.S. 436 (1966)

Mireille Delmas-Marty & John Spencer. (2002). European Criminal Procedures. Cambridge University Press.

Murray v. The United Kingdom, no. 18731/91, ECHR 1996

PACE Code C, Code E, Code G

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE), United Kingdom

Procedure: Legal and Ethical Constraints”. Modern Law Review, 67(1).

Salduz v. Turkey, no. 36391/02, ECHR 2008

United Nations, Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) (1984), Articles 2, 11

United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights (1966), Articles 7, 9, 14(3),

United Nations, Universal Declaration of Human Rights (1948), Articles 5, 9–11